

**MUNI
SPORT**

Pedagogika sportu (dc4903)

Výzkum sportovně-pedagogických profesí

Vladimír Jůva
Katedra pedagogiky sportu, FSpS MU
juva@fsps.muni.cz
3. 11. 2022

Výzkum sportovně-pedagogických profesí

Typy výzkumů

A. Historický výzkum

- Jací byli sportovní trenéři, učitelé TV, ...?
- Jak se vzdělávali? (+ komparativní, kurikulární, ...)
- ...

B. Teoretický (normativní) výzkum

- Jací by měli být sportovní trenéři, učitelé TV, ...?
- Jaké by mělo být jejich vzdělávání?
- ...

C. Empirický výzkum

- Jací jsou sportovní trenéři, učitelé TV, ...?
- Jak se vzdělávají? (komparativní, kurikulární, ...)
- ...

A. Historický výzkum

Projekt (2012) Věrná garda (Roman Franc)

- Výzkum **životních příběhů** sokolů-seniorů
- Vzorek: různá prostředí (ČR – USA), věk 60–100, Sokol = jejich životní styl
- Metody: primární prameny, **orální historie**
- Výsledky: vědecký text, obrazový materiál (foto), film – viz plakát, osvěta, ...

Typy (C) empirických výzkumů

- **kvantitativní** – dotazník, pozorování, analýzy dokumentů, ...
- **kvalitativní** – např. analýzy dokumentů, focus group, výzkum životního příběhu (historie a současnost), etnografický přístup, ...
- **smíšený výzkumný design**
 - kvanti → kvali
 - kvali → kvanti
 - ...

(C) Empirický výzkum na FSpS MU

- Zastřešující projekt **Profesní gradace sportovních pedagogů**
- Období řešení: 2019–2023
- Termín **sportovní pedagog** = rozsáhlé spektrum sociálních, pomáhajících a pedagogických profesí, které odborně zabezpečují edukaci v oblasti soutěžního, rekreačního a školního sportu
- **Konkrétně**: sportovní trenér, učitel tělesné výchovy, animátor sportovních aktivit, instruktor, cvičitel, lektor, ...
- **Cíl**: zjištění okolností a průběhu profesní gradace sportovních pedagogů
- **Konkretizace cíle** – vzhledem k: zvolené profesní skupině, genderu, typu instituce, sportu, profesní dráze, typu vzdělávání, ...

Profesní gradace sportovních pedagogů

Hlavní výzkumné otázky:

1. Které klíčové **okolnosti** ovlivnily rozhodnutí stát se sportovním pedagogem?
2. Jakým způsobem probíhalo – probíhá jejich **formální vzdělávání**?
3. Jakým způsobem probíhalo – probíhá jejich **neformální vzdělávání**?
4. Jaké **požadavky** kladou **na formální vzdělávání**?
5. Co sportovní pedagogové **očekávají od neformálního vzdělávání**?
6. Jakou roli v procesu profesionalizace sehrává **reflektovaná praxe**?
7. Jakým způsobem se uskutečňuje **mentoring** v rámci profesního rozvoje (nejen) začínajících sportovních pedagogů?
8. Jak se sportovní pedagogové **učí**?
9. Jaké jsou podstatné charakteristiky jejich **expertního výkonu**?

Profesní gradace sportovních pedagogů

- obecná **východiska**: **historie**, **filozofie**, **sociologie**, **psychologie**, **pedagogika**, **pedeutologie**, didaktiky, andragogika, genderová studia, **kinantropologie**, **vědy o sportu**, pedagogika sportu, ...
- **smíšený** výzkumný design
- kvantitativní a kvalitativní **metody** sociálního výzkumu
- **účastníci** výzkumné studie:
náhodní X oslovení a dostupní sportovní pedagogové –
dospělí dobrovolníci způsobilí k právním úkonům
- **etika výzkumu** – schválený projekt – EKV MU

**Výzkum sportovních trenérů =
sociální, pomáhající
a pedagogická profese**

Profesní gradace sportovních trenérů

Normativní východiska –

např. **Pierre de Coubertin** (1863–1937) =

propojení trenérství + filozofie + pedagogiky, ...

- **sport** = nejen fyziologický proces,
ale i rozvoj „*svalů, rozumu, charakteru a vědomí*“
- sport = cílevědomá **snaha o (sebe)zdokonalování**,
ne pouze růst výkonu a úspěchy v soutěžích
- sport = **prostředek k dosažení dokonalosti**
- sport = **prostředek rozvoje a kultivace sociálních vztahů**
- **olympismus** – sport = prostředek přispívající k edukaci,
k rozvoji každého jedince i sociálního života

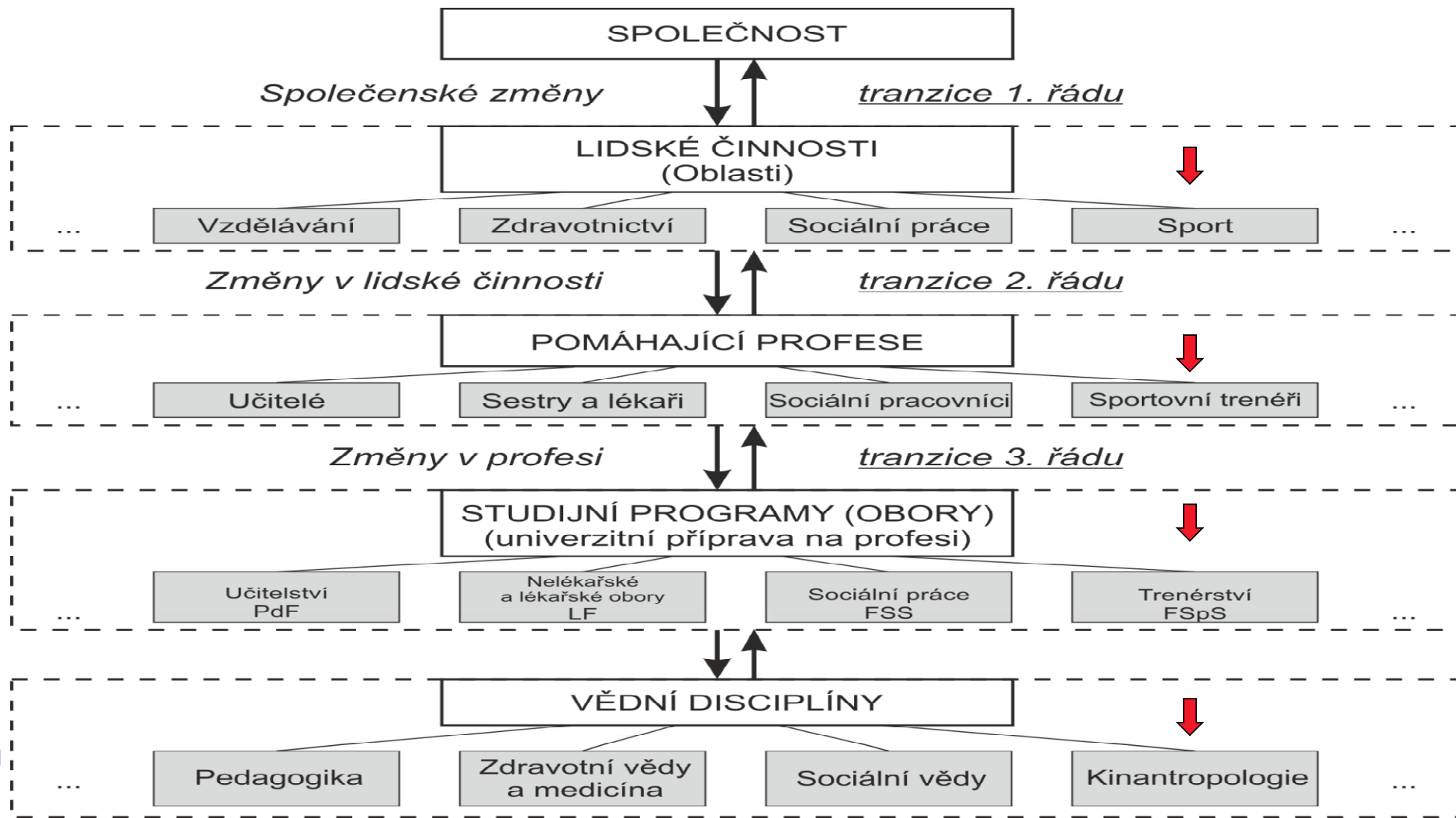

Profesní gradace sportovních trenérů

Sociální východiska

- Velké **sociální změny** – nárůst **služeb**, ...
- Sílí **negativní socializační dopady sportu** (na mladé, ...)
- **Trenér** (soutěžního i rekreačního sportu) = profesionál, jenž by měl vedle maximálního rozvoje sportovní výkonnosti přispívat k **pozitivní socializaci**
- Koncepce **trenérství = klíčový problém sportu** na všech úrovních – viz britský model rozvoje trenérství = světová „1“
- „**Pohyb jako lék**“
- Tlak na **profesionalizaci** – rozvoj profesí

Profesní gradace sportovních trenérů

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

- **sportovní trenér** = profese s tradicí → **historický výzkum**
- první profesionální kouč v americkém VŠ sportu – 1864 → **výzkum – vztah školy a sportu?**
- **sportovní trenér** – **zajišťuje a vede trénink sportovce + ... (zvířata, věci, ...)** → **výzkum profesí (sociálních + ...)**
- **trenér** = odborník ve sportu i **pedagog**, poradce, ... = práce s lidmi = **sociální + pomáhající + pedagogická profese** → **pedeutologický výzkum**
- rozvoj sportu + negativní jevy → vyšší nároky na trenéry – odborné, strategické, taktické, ... + **pedagogická odpovědnost** → **etické aspekty**

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

- **sportovní trenéři** = rozsáhlá skupina **pedagogických pracovníků**
 - ve školských zařízeních
 - ve struktuře soutěžního sportu
 - v dalších, hlavně volnočasových aktivitách
- **Zákon o pedagogických pracovnících** (2004) – sportovní trenér = pracovník vykonávající přímou pedagogickou činnost
- **požadavky:**
 - odborná kvalifikace (maturita + kurzy, VŠ sport)
 - bezúhonnost + zdravotní způsobilost
- = **zúžené vymezení** trenéra a jeho vzdělání
- X nový zákon SR – „športový odborník“, ICCE, ... →
- **výzkum** → **ovlivnit legislativu**

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Závěry celosvětových výzkumů = **širší chápání** profese trenéra – viz evropský projekt **AEHESIS**

(Aligning a European Higher Education Structure In Sport)

1. trenér orientovaný na osoby participující ve sportu

a) trenér začátečníků (dětí, mládeže, dospělých)

b) trenér rekreačně sportujících osob

2. trenér výkonnostně orientovaných sportovců

a) trenér talentovaných sportovců (děti, mládež)

b) trenér profesionálních sportovců

⇒ trenér v soutěžním, školním i v rekreačním sportu

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Široká působnost a skladba trenérů:

- soutěžní + školní + rekreační sport (cvičitelé, instruktoři, ...)
- **nejrůznější úrovně trenérů**: pomocný, asistent, smluvní, ve sportovní škole, vedoucí, reprezentační ...
- **různé skupiny adresátů** – věk, různé sporty, sportovní výkonnost, sociální a kulturní specifika, ...
- **různé zázemí** sportovního klubu (malý klub v „malých sportech“ → trenér vykonává různé aktivity, velké a ekonomicky saturované kluby → dělba práce)
- **nejrůznější formální dosažené vzdělání** – krátké trenérské kurzy
– nejvyšší vědecké kinantropologické vzdělání
- **máme empirická data?** (Rejstřík, výzkumy, ...)

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Aktivity trenéra = výzkumná témata:

- **teoretické** – rozvoj vzdělání (daný sport + vědy o sportu + ...), příprava tréninků, ...
- **interakční** (praktické) – trénink, soutěže, ...
- různorodé **sociální role trenéra** – informátor, důvěrník („terapeut“), ukazňovatel, motivátor, vychovatel, ...
- různorodé **profesní role** – učitel, třídní učitel, vychovatel, pedagog VČ, ...
- „Trenérská role představuje schopnost rozvíjet důvěru sportovce, hodnotit, řešit problémy a rozhodovat“ (Walsh, 2007)

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Problémy trenérské profese = výzkumná témata:

- **trenérství** = pouze rysy povolání – **semiprofese** ≠ **profese**
- **absence profesní autonomie trenérů** – závislost na laicích
- **hodnocení práce trenéra** = pouze úspěchy sportovců?
- zapojení trenérů do extrémního konkurenčního prostředí – **výměna za sportovce bez vzdělání**
- častá **absence trenérského etického kodexu**
- ve vrcholovém sportu trenéři řeší **střet zájmů** – komplexní rozvoj sportovce nebo jen sportovní úspěchy?
(i ve sportovním školství, v SCM – systém financování, ...)

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Problémy trenérské profese = výzkumná témata:

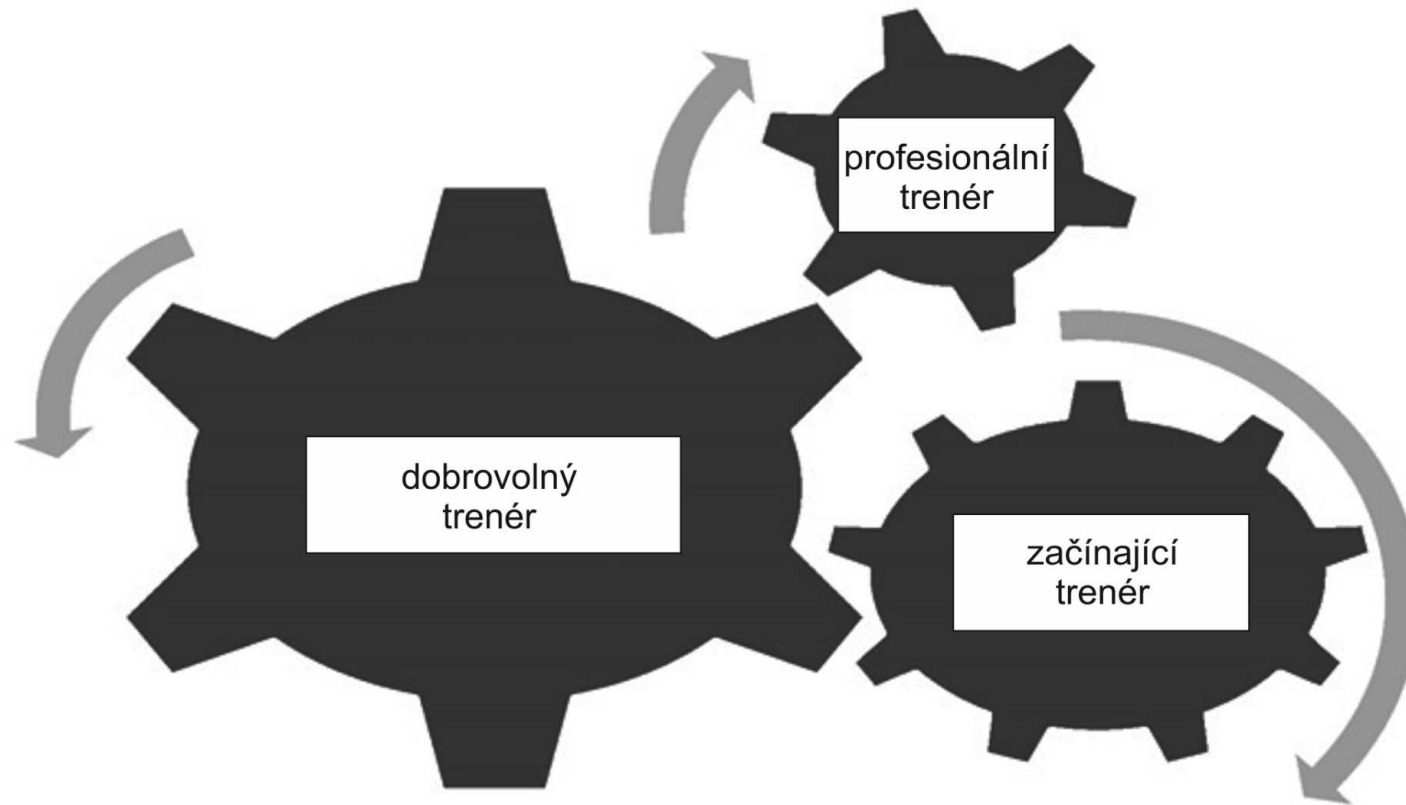
- Trenérství = **tlak termínů** (soustředění, závody, testy, ...) →
- **časový deficit**, problémy se synchronizací pracovních úkolů
- mnohdy časové **omezení pracovních kontraktů**
- **Genderová nevyváženost** = absence trenérek: „*Trenér... to je holt jednoduše mužská záležitost*“ (Cachay & Bahlke, 2004)
- **výzkumy** – svět – ČR – Ženy a sport (2005), GENAT 1 + 2, ...
- → **programy** pro **zlepšení diskriminace trenérek** (SRN, Kanada, USA ad.) – vzdělávání, evaluační výzkumy

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Absence empirických výzkumů trenérství u nás:

- trenéři se svými svěřenci tráví velké množství času → intenzivně a dlouhodobě je **ovlivňují** (jen empirie – absence výzkumů časového snímku trenérů a jejich vlivu na sportovce)
- **trenéři** = rozsáhlá pedagogická profese, ale **opomíjena systematickým výzkumem**
- u nás – v pedagogice sportu – Svoboda, Jansa, Kovář, Jůva – **jen některé aspekty**
- v zahraničí – stálá pozornost – hlavně **funkce, kompetence**
→ **vzdělávání** (formální + neformální), **kurikulární výzkumy**

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Smíšený model profesní identity trenérství (SASCOC, 2011)

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Výzkum **expertnosti** sportovních trenérů:

- **expertnost** = stabilně vysoká kvalita výkonu v profesi
- **expert** = vynikající představitel profese
- **první výzkumy** – před 100 lety – **šachisté** (představivost, paměť), **hráči na hudební nástroj** (expertnost = důsledek vrozených předpokladů X vliv cvičení?)
- **společný rys**: emancipace, rozvinutí profesionalismu
- **cíl**: popsat objektivní (interakce, kultura instituce, ...) a subjektivní (profesní „já“) **determinanty** rozvoje a udržování **expertnosti** trenéra

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

1919 první trenérské vzdělávání na Univerzitě Illinois, ...

(**historický výzkum**)

- **trenérské vzdělávání** = proces učení, v němž se budoucí (i současní) trenéři učí trénovat (Trudel & Gilbert, 2006)

Dvě cesty trenérského vzdělávání:

- **systematické trenérské vzdělávání** („formální“ – nejčastěji celostátní programy – např. USA – Bílá kniha, svazy, ..., projekt EU AEHESIS – doporučená kurikula, ...)
- **trenérské vzdělávání vycházející z empirie a z reflexe vlastní praxe** (typická životní dráha – aktivní sportovec – asistent trenéra – samostatný – hlavní trenér)

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

**Empirické, kurikulární, ... výzkumy –
v trenérském vzdělávání se posilují:**

- **etické aspekty trenérství**
- **pedagogické (sociální) aspekty trenérství**
- **viz inovované kurikulární koncepce**
(svět – ICCE = The International Council for Coach Education
– Excellence, AEHESIS, Sports Coach UK, Bílá kniha USA,
ČOV, svazy, ...)

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

Etická dimenze trenérského vzdělávání:

- opírá se o etické trenérské kodexy (u nás – ČOV + ...)
- **britský trenérský etický kodex:**
 - respekt k jedinečné hodnotě jednotlivce, péče o klienty
 - motivace sportovce uplatnit svůj potenciál
 - hledání společně cesty zlepšení, ...
- **Kodex cti Německého sportovního svazu**
 - úkol trenéra = **pedagogicky odpovědné jednání:** „Jednej tak, abys svým jednáním minimalizoval rizika sportovce a abys maximalizoval jeho osobní rozvoj (z pohledu fyzického, mravního, sociálního, emocionálního a zdravotního)“
- **Etický kodex sportovního trenéra (ČOV)**
- **zdraví a dobrý stav stojí nad výkonnostními cíli**
- **komparativní výzkumy – analýzy kodexů**

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

Důraz na **sociální oporu** a **pomoc** trenéra sportovci:

- „v životě jsou důležitější věci než sport“
- = **dvojí poslání** sportovního trenéra =
příprava na sportovní úspěchy + pomoc a „doprovázení“
na cestě k „dobrému životu“
- viz např. projekt **Duální kariéra**
- výzkumný projekt FSpS **Mentor sportovní kariéry** =
pomoc při transferu do běžného života

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

Pedagogická dimenze trenérského vzdělávání:

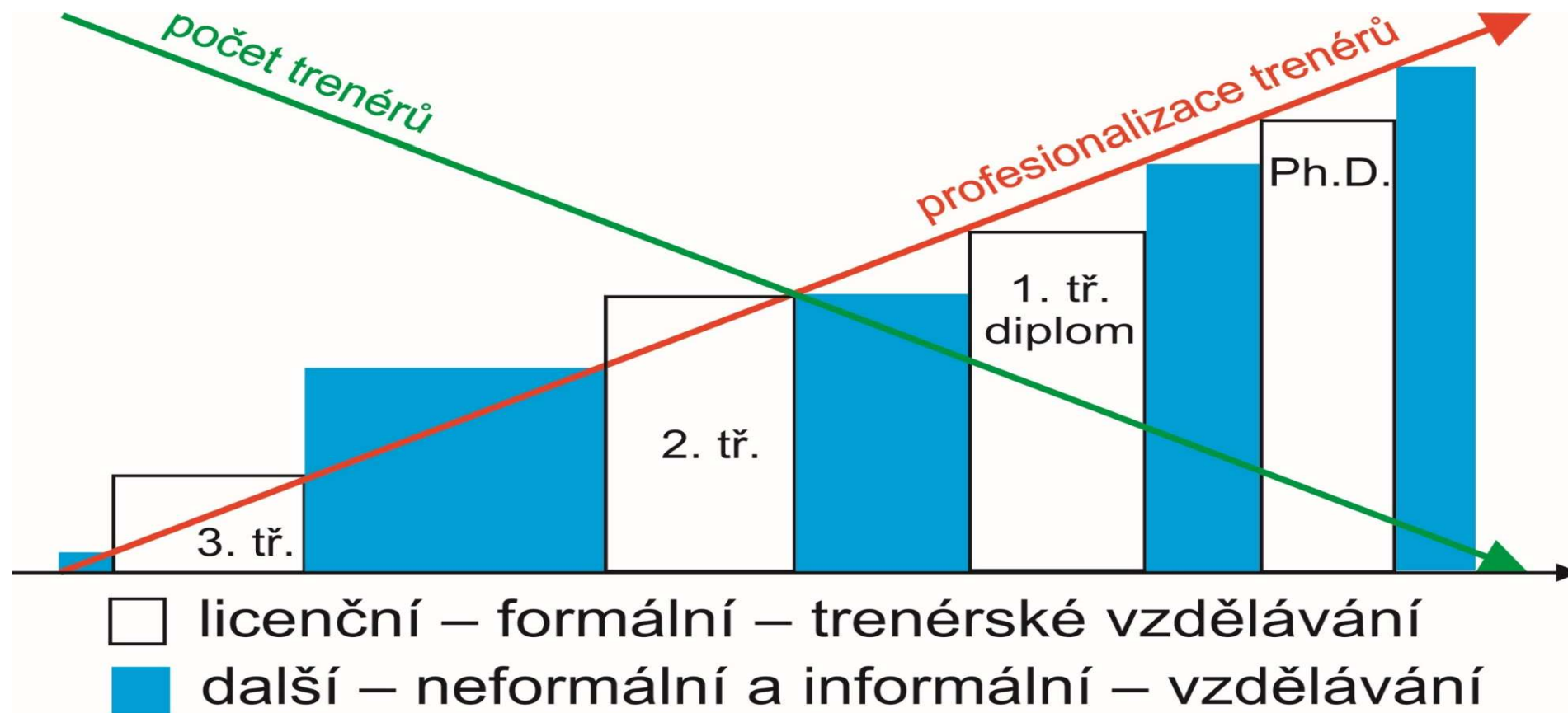
- rozvoj **pedagogické odpovědnosti** = odpovědnost vůči sportujícím, maximální eliminování rizik a podpora vzájemné odpovědnosti trenéra, sportovců i klubu (Behm, 2008, s. 349)
- **hlavní úkol trenérského vzdělávání** = budoucí trenéři si musí uvědomit sociální souvislosti tréninkového procesu a musí získat „pedagogickou odpovědnost pro dobrý život“ (Kurz, 2004, s. 34)
- **rozvoj trenérských kompetencí**, které podporují dobrý a zdařilý život sportovce a usilují o realizaci jeho přirozených zájmů
- podpora **reflexe trenérské praxe** – např. projekt „*Co trenéři potřebují*“ (Schierz, Thiele, & Fischer 2006)

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

Rozvoj **klíčových kompetencí** trenérské profese:

- **systemová** = jednat adekvátně v daných systémech, napříč těmito systémy i proti nim (např. při tlaku na porušování etiky)
- **věcná** = jednat účelně, přiměřeně, logicky a důsledně
- **sociální** = trenérovo srozumitelné a odpovědné jednání
- **osobnostní kompetence** = trenérské jednání respektující předešlé skupiny kompetencí (Schierz, Thiele, & Fischer, 2006)

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

Obr. 2: Gradace trenérského vzdělávání

Výzkum sportovních trenérů – dílčí shrnutí

- Požadavek propojit sport, trenérství a pedagogiku je již z konce 19. století – dnes je ještě významnější v souvislosti s narůstajícím významem sportu i jeho negativními jevy
- **Trenérství má pedagogický charakter**
= práce s lidmi + iniciování učení + výchova
+ doprovázení + pomoc na cestě životem
- **Sportovní trenér figuruje mezi pedagogickými pracovníky**
 - vykonává přímou pedagogickou práci nejen ve vzdělávacích zařízeních, ale i v klubech, jednotách, SCM, ...
 - potřeba **rozšířit legislativní vymezení trenéra**

Výzkum sportovních trenérů – dílčí shrnutí

- Pedagogika sportu patří k tradičním oblastem trenérského vzdělávání – má **integrační funkci** všech vědeckých poznatků o sportu
→ = klíčová oblast ve **vzdělávání trenérů** při:
 - rozvíjení jejich **kompetencí** užitečných pro praxi
 - vytváření jejich vlastního **svědomí**
 - rozvoji **pedagogické odpovědnosti**
 - uvědomování si faktu o **vzájemné provázanosti všech věd** (o pohybu, sportu, zdraví, výživě, ...)

Výzkum sportovních trenérů – dílčí shrnutí

Je třeba posílit:

- pedagogicky orientované **výzkumy** trenérství
- pedagogickou, psychologickou a etickou dimenzi **trenérského vzdělávání**
- **vysokoškolské vzdělávání trenérů**
- tvorbu etických a profesních **trenérských kodexů** s důrazem na pedagogickou odpovědnost

Děkuji za pozornost